

Отримано: 28 лютого 2019 р.

Прорецензовано: 03 березня 2019 р.

Прийнято до друку: 06 березня 2019 р.

e-mail: olha.demianchuk@oa.edu.ua

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-12(40)-92-100

Дем'янчук О. І. Концепти збалансованого розвитку в управлінні адміністративно-територіальними одиницями. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2019. № 12(40). С. 92–100.

УДК 336.26

JEL-класифікація: H 70, 76

Дем'янчук Ольга Іванівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного університету «Острозька академія»

КОНЦЕПТИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ В УПРАВЛІННІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОДИНИЦЯМИ

У статті розкрито еволюційне становлення наукової ідеї збалансованого розвитку згідно з міжнародними документами Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Конференцій ООН. У дослідженні відображено становлення цих наукових ідей в Україні, проаналізовано нормативно-законодавчу базу, а також імплементацію міжнародних нормативних документів в українському законодавстві. Використовуючи методологічний аналіз, ґрунтовно дослідила трактування змісту концепту управління збалансованим розвитком територіального утворення. Визначено основні змістові аспекти трактування концептів цієї наукової ідеї. Результатом дослідження є трактування нового концепту збалансованого розвитку в управлінні адміністративно-територіальною одиницею, у якому авторка чітко визначила основні змістові положення.

Ключові слова: збалансований розвиток регіону, управління збалансованим розвитком, наукова ідея збалансованого розвитку в управлінні адміністративно-територіальними одиницями.

Демьянчук Ольга Ивановна,
кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и аудита,
Национальный университет «Острожская академия»

КОНЦЕПТЫ СБАЛАНСИРОВАННОГО РАЗВИТИЯ В УПРАВЛЕНИИ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНЫМИ ЕДИНИЦАМИ

В статье раскрыто эволюционное становление научной идеи сбалансированного развития согласно международных документов Генеральной ассамблеи Организации Объединенных Наций (ООН) и Конференций ООН. В дальнейшем в исследовании отражено становление этих научных идей в Украине, проанализирована нормативно-законодательная база, а также имплементация международных нормативных документов в украинском законодательстве. Используя методологический анализ автором основательно исследованы трактовки содержания концепта управления сбалансированным развитием территориального образования. Определены основные содержательные аспекты трактовки концептов этой научной идеи.

Результатом исследования является трактовка нового концепта сбалансированного развития в управлении административно-территориальной единицей, в котором автором четко определены основные содержательные положения.

Ключевые слова: сбалансированное развитие региона, управление сбалансированным развитием, научная идея сбалансированного развития в управлении административно-территориальными единицами.

Olha Demianchuk,
PhD, associate professor of Finance, Accounting and Auditing Department, The National University of Ostroh Academy

CONCEPTS OF BALANCED DEVELOPMENT IN THE MANAGEMENT OF ADMINISTRATIVE AND TERRITORIAL UNITS

The article uncovers the evolutionary formation of the scientific idea of balanced development and defines a new concept of this idea. The author points out that the scientific ideas of the balanced development of society in its evolutionary formation were mainly based on the need to establish a balance between satisfying the modern needs of society and protecting future generations. This process has continued over the past three decades of the twentieth century and throughout the years of the twenty-first century. At the initial stage of development of this scientific idea, developed and adopted in the form of international documents of the General Assembly of the United Nations (UN) and the UN Conferences, more attention was paid to the study of the relationship between economic development and environmental degradation, the peculiarities of the impact of anthropogenic changes.

The further research reflects the formation of these scientific ideas in Ukraine, analyzes the legal framework, as well as the implementation of international normative documents in the Ukrainian legislation. Having carried out a methodological analysis of scientific approaches to define the content of the concept of « sustainable development of the territory », a number of contradictions were identified. Also, on the basis of methodological analysis, the author thoroughly investigates

the interpretation of the content of the concept of management of balanced development of territorial education. The main substantive aspects of the interpretation of the concepts of this scientific idea are defined. The author claims that the scientific idea of balanced development management is considered as a system of goals and objectives, and as a set of actions and decisions of local authorities, and as the impact of the subject of management on the object of management, and as a multidimensional process of ensuring a decent and quality life of the population of the territorial formation.

The result of the research is the interpretation of a new concept of balanced development in the management of administrative-territorial unit. The purpose of which is to meet the needs of the territorial-administrative unit to the maximum extent possible, considering its actual and potential capacities, which are formed within the territorial unit.

Key words: *balanced development of the region, management of balanced development, scientific idea of balanced development in the management of administrative-territorial units.*

Постановка проблеми. Дисбаланси в розвитку країн, регіонів, адміністративно-територіальних одиниць у XXI столітті потребують дослідження та створення нових наукових концептів у забезпеченні їх збалансованого розвитку та створенні в цих умовах ефективної системи управління різними територіальними системами. У сучасній вітчизняній і закордонній науковій літературі подано різні підходи до визначення змісту наукової ідеї збалансованого розвитку регіону, управління збалансованим розвитком та ін. Проте, нас цікавить нова ідея змістового трактування збалансованого розвитку в управлінні адміністративно-територіальними одиницями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Останні три десятиріччя XX століття в міжнародних нормативних документах Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН) та декларативних, підсумкових документах Конференцій ООН, а також у наукових працях закордонних і вітчизняних науковців відбувалося становлення та обґрунтування наукової ідеї збалансованого розвитку країн, регіонів, територіальних утворень [1, с. 5–18]. Проте, диспропорції в рівні економічного розвитку країн, регіонів, територіальних одиниць зумовлюють подальшу потребу досліджень змістового трактування цих ідей.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – методологічно дослідити становлення концепту збалансованого розвитку в управлінні адміністративно-територіальними одиницями. Для досягнення поставленої мети потрібно ґрунтовно проаналізувати становлення наукової ідеї збалансованого розвитку країн, регіонів, територіальних утворень, зміну їх основних змістовних положень.

Виклад основного матеріалу. Наукові ідеї збалансованого розвитку суспільства у своєму еволюційному становленні переважно спиралися на потреби встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб суспільства та захистом майбутніх поколінь, включаючи потребу в безпечному довкіллі, що відображено в таблиці 1. На початковому етапі становлення цієї наукової ідеї, розроблені й ухвалені міжнародні документи більше приділяли увагу вивченню питання про взаємозв'язок між економічним розвитком і погіршенням стану навколишнього середовища, особливостям впливу антропогенних змін [1]. Хоча, 1992 року в Декларації Ріо з навколишнього середовища та розвитку серед основних 6 принципів було задекларовано вже два соціальні принципи: всі держави й народи мають співпрацювати для ліквідації бідності і злиднів; проведення відповідної демографічної політики [1].

2000 року на Всесвітньому саміті тисячоліття Організації Об'єднаних Націй дослідження питання збалансованого розвитку території доповнюють соціальними проблемами. При цьому, акцентують на утвердженні принципів людської гідності, справедливості та рівності на глобальному рівні [1]. 2002 року, на черговому Всесвітньому саміті ООН було представлено огляд десятирічного досвіду просування до збалансованого розвитку. Зокрема, був наданий особливий інтерес у розгляді соціальних проблем розвитку, що підкреслювало поглиблення диспропорцій економічно-соціального розвитку країн і регіонів у світі. Основні питання, розглянуті на саміті, – це: подолання бідності, розвиток охорони здоров'я, особливо санітарії, забезпечення чистою питною водою та ін. Під час роботи саміту було ухвалено два основні документи: Йоганнесбурзьку декларацію зі збалансованого розвитку та План виконання рішень Порядку денного на XXI століття. У декларації сформульовано основні завдання для досягнення збалансованого розвитку: подолання бідності; зміна моделей споживання; охорона і раціональне використання природної ресурсної бази [1]. Продовження аналогічних ідей збалансованості між трьома основними складниками розвитку – економічним, соціальним і екологічним, отримали на ювілейній 70-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН. Саміт зі сталого розвитку відбувся 25–27 вересня 2015 року. Основними темами для обговорення були Порядок денний «Період після 2015 року» і документ «Цілі сталого розвитку 2016–2030». У Порядку денному було представлено і схарактеризовано основні елементи: гідність, люди, процвітання, планета, справедливість і партнерство. Також було визначено п'ять рушійних елементів: універсальність, інтеграція, права людини, рівність та розвиток. Новий Порядок денний передбачає до 2030 року викоринити злиденність і повсюдно сприяти економічному процвітання, соціальному розвитку, охороні довкілля. Комплексні взаємопов'язані й неподільні 17 цілей сталого розвитку стали цілями людства і мають всесвітній характер [1].

Таблиця 1.1

Зміст концепту	Еволюційність становлення ідеї	Характерні риси	Створені програми або прийняті законодавчі документи
Збалансований розвиток як гармонічне поєднання трьох складових розвитку: економічного, соціального й екологічного.	1972 рік, червень, Стокгольм, Швеція.	Вперше до міжнародного порядку денного Конференції Організації Об'єднаних Націй (ООН) з проблем навколишнього середовища внесено питання про взаємозалежність між економічним розвитком країни та поліпшенням стану навколишнього середовища. Підсумком роботи конференції було ухвалення Декларації Конференції ООН з проблем навколишнього середовища, в якій чітко визначено принципи і план дій щодо природоохоронних заходів як на державному, так і на міжурядових рівнях. Саме ця Конференція стала початком розвитку природоохоронної політики на державному рівні, а також посприяла глобальному світовому природоохоронному русі.	Декларація Конференції ООН з проблем навколишнього середовища, червень, 1972 рік. Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП, або United Nations Environmental Program UNEP), грудень, 1972 рік.
Збалансований розвиток, як альтернатива розвитку, що базується на обмеженому економічному зростанні.	1982 рік, жовтень.	Під час засідання Генеральної асамблеї ООН ухвалено Всевітню хартію природи (The World Charter of Nature Defense), у якій задекларовано перелік принципів збереження природи, відповідно до яких будь-яка діяльність людини, що впливає на природу, має бути керованою і оціненою.	Всевітня хартія природи (The World Charter of Nature Defense), 1982 рік.
Збалансований розвиток, як альтернатива розвитку, що базується на обмеженому економічному зростанні.	1983–1987 рр.	Генеральна Асамблея ООН 1983 року створила Міжнародну комісію з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР, або World Commission on Environment and Development WCED). Головою комісії став прем'єр міністр Норвегії Гру Харлем Брундтланд. Основними завданнями комісії було розробити принципи й показники збалансованого розвитку, а також заходи та напрями глобальної еколого-економічної програми дій. За підсумками роботи Комісії Г. Х. Брундтланд, 1987 р. опублікував доповідь «Наше спільне майбутнє» («Our common future»). У ній було презентовано нову концепцію збалансованого розвитку як альтернативи розвитку, що базується на обмеженому економічному зростанні. Вперше було обґрунтовано зміст поняття «збалансованого розвитку», яке визначено як розвиток, за якого нинішні покоління задовольняють свої потреби, при цьому не ставлячи під загрозу можливість задовольняти потреби майбутніх поколінь».	Доповідь «Наше спільне майбутнє» («Our common future»), 1987 рік.
Стратегії збалансованого розвитку мають бути впроваджені в усі сектори суспільства. Розроблення національних стратегій збалансованого розвитку мають врахувати потреби країн.	1992 рік, Ріо-де-Жанейро, Бразилія.	Платформою для скликання Другої конференції з питань природного середовища та розвитку, яка мала назву «Саміт Землі» стала концепція збалансованого розвитку. У результаті її роботи було ухвалено важливі документи. Зокрема, Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку складалася з 27 принципів, спрямованих на визначення нового, справедливого, глобального партнерства завдяки створенню інших рівнів співробітництва між державами, ключовими секторами суспільства та громадянами. На сьогодні ця декларація залишається ключовим документом у галузі природоохоронної діяльності та впровадження збалансованого розвитку. Згідно з документом «Порядок денний на XXI століття» кожній країні було рекомендовано розробити національну стратегію збалансованого розвитку з урахуванням потребних природоохоронних заходів.	Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку, 1992 рік. «Порядок денний на XXI століття» (Agenda 21), 1992 рік. Рамкова конвенція ООН щодо змін клімату, 1992 рік.
Стратегії збалансованого розвитку мають врахувати потреби країн.	1997 рік, Нью-Йорк, США	Зустріч на вищому рівні (спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН) «Планета Земля» + 5 присвячена огляду й оцінці реалізації Порядку денного на XXI століття. Дві основні події, які відбулися під час спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН «Ріо+5»: 1) «Ріо+5» Форум – 13-19 березня 1997 року (Ріо-де-Жанейро, Бразилія). Цей Форум дав можливість багатьом урядовим організаціям обговорити й вирішити, як питання впровадження збалансованого розвитку втілити з порядку денного у конкретні дії. 2) П'ята сесія Комісії ООН зі збалансованого розвитку (КЗР) – 7-25 квітня 1997 року (Нью-Йорк, США). На цій зустрічі відбулися переговори керівників урядів щодо документів, ухвалених під час зустрічі на найвищому рівні «Планета Земля» («Ріо+5»). У підсумковому документі був погоджений висновок, у якому наголошено, що «глобальний стан навколишнього середовища продовжує погіршуватися... і серйозні екологічні проблеми, як і раніше, глибоко вбудовані в соціально-економічну структуру країн в усіх регіонах». Сесія зобов'язала всі країни сформулювати і розробити до 2002 року національні стратегії збалансованого розвитку, які будуть відображати внесок і обов'язки всіх зацікавлених сторін.	Резолюція «Програми дій щодо подальшого здійснення Порядку денного на XXI століття», 1997 рік. Резолюція «Повноваження представників на дев'ятнадцятій спеціальній сесії Генеральної Асамблеї», 1997 рік.

Продовження таблиці 1.1

<p>Соціальні принципи збалансованого розвитку: людська гідність, справедливості та рівності на глобальному рівні. ПАР, 2002 рік, Йоганнесбург, ІАР.</p>	<p>2000 рік, Нью-Йорк, США</p>	<p>Весвітній саміт тисячоліття ООН, розглядаючи питання збалансованого розвитку країн, акцентує на утвердженні принципів людської гідності, справедливості та рівності на глобальному рівні. Підсумком роботи саміту була ухвалена Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй. Цю Декларацію ухвалили 189 країн у вересні 2000 року. Декларація тисячоліття містить 8 цілей розвитку до 2015 року.</p>	<p>Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, вересень 2000 року.</p>
<p>Стійкий розвиток та забезпечення повноцінного життя людини, економічно, соціально та екологічно збалансовано-го майбутнього.</p>	<p>На Весвітньому саміті ООН було представлено огляд десятирічного досвіду просування до збалансованого розвитку. Особливий пріоритет був наданий соціальним проблемам збалансованого розвитку: подоланню бідності, розвитку охорони здоров'я, особливо санітарії, забезпеченню чистою питною водою та ін. На зустрічі було прийнято два основні документи: Йоганнесбургська декларація зі збалансованого розвитку та План виконання рішень Порядку денного на XXI століття. У декларації сформульовано основні завдання для досягнення збалансованого розвитку: 1) подолання бідності; 2) зміна моделей споживання; 3) охорона і раціональне використання природної ресурсної бази.</p>	<p>Йоганнесбургська декларація зі збалансованого розвитку та План виконання рішень Порядку денного на XXI століття, 2002 рік.</p>	<p>Документ «Майбутнє, якого ми прагнемо», 2012 рік.</p>
<p>У цілях сталого розвитку визна- чено п'ять рушійних елементів: інтеграція, права людини, рівність і розвиток.</p>	<p>2012 рік, Ріо-де-Жанейро, Бразилія.</p>	<p>На Конференції Організації Об'єднаних Націй зі збалансованого розвитку: Конференція «Ріо+20», яка відбувалася 20-22 червня 2012 року в Ріо-де-Жанейро, було ухвалено підсумковий документ: «Майбутнє, якого ми прагнемо». У ньому було підтверджено послідовність меті, ухваленій на Весвітньому саміті зі збалансованого розвитку 2002 року. Задекларовано курс на стійкий розвиток і на забезпечення побудови економічно, соціально та екологічно збалансованого майбутнього для світу і майбутніх поколінь.</p>	<p>Документ «Майбутнє, якого ми прагнемо», 2012 рік.</p>
<p>У цілях сталого розвитку визна- чено п'ять рушійних елементів: інтеграція, права людини, рівність і розвиток.</p>	<p>2015 рік, Нью-Йорк, США.</p>	<p>Під час ювілейної 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (25-27 вересня 2015 року) відбувся Саміт зі сталого розвитку, на якому основними темами для обговорення було: Порядок денний «Період після 2015 року» і документ «Цілі сталого розвитку». У Порядку денному було охарактеризовано основні елементи: гідність, люди, процвітання, планета, справедливість і партнерство. Також було визначено п'ять рушійних елементів: універсальність, інтеграція, права людини, рівність та розвиток. Новий Порядок денний передбачає до 2030 року викорінити злиденність і повсюдно сприяти економічному процвітання, соціальному розвитку, охороні довкілля. Комплексні взаємопов'язані й неподільні 17 цілей сталого розвитку стали цлями людства і мають всевітній характер. У змісті цих цілей і 169 проміжних завдань вказано заходи щодо усунення основних системних перешкод на шляху до сталого розвитку.</p>	<p>«Цілі сталого розвитку 2016-2030», 2015 рік.</p>

Складено автором на основі джерел: [1].

Становлення й удосконалення концепту збалансованого розвитку тривало впродовж останніх років ХХ століття та останні два десятиріччя ХХІ століття. Провівши методологічний аналіз наукових підходів до визначення змісту поняття «збалансований розвиток території», ми визначили низку суперечностей. Так, погоджуючись із думкою Т. К. Гречко, С. А. Лісовського, С. А. Романюка, Л. Г. Руденка та ін., в вітчизняній науковій літературі поряд із категорією «збалансований розвиток» постійно використовують «сталій розвиток», часто ототожнюючи зміст цих понять [5, 6, 7]. Основною причиною такої неузгодженості вважають невдалий переклад з англійської мови поняття «sustainable development» спочатку на російську мову – «устойчивое развитие», а тоді на українську – «сталій розвиток», хоча відразу поряд уживають поняття як тотожні «збалансований», «самопідтримуючий», «стійкий», «комплексний» та ін. Цьому дискурсу, неузгодженості сутності трактування поняття «сталій розвиток» і «збалансований розвиток» присвячено не одну наукову працю [5, 6, 7, 8].

Проте, нас цікавить сутність концепту збалансований розвиток в управлінні адміністративно-територіальними одиницями в контексті проведення реформи децентралізації в бюджетній та податковій сферах, а також у царині адміністративно-територіального устрою.

Переважна більшість зазначених у таблиці 1 міжнародних документів була ратифікована українським законодавством, що підтверджувало імплементацію основних принципів та ідей збалансованого розвитку суспільства в Україні. Основні дії в упровадженні принципів та ідей збалансованого розвитку, поетапність ратифікації міжнародних документів та ухвалення нормативно-законодавчих документів в Україні щодо реалізації концепту збалансованого розвитку відображено в таблиці 2.

Одним із важливих заходів щодо практичного впровадження принципів збалансованого розвитку стала схвалена Постановою Верховної Ради України «Концепція сталого розвитку населених пунктів» (№ 1359-XIV від 24 грудня 1999 р.). Саме цей документ став базовим, на основі якого затверджено перелік нормативно-правових актів, які впроваджували концепти збалансованого розвитку в життя на регіональному рівні й указували на важливість в управлінні адміністративно-територіальними утвореннями, а також зазначено їх ключову роль у реалізації основних принципів та ідей збалансованого розвитку.

Одним із перших і ключових документів є Концепція державної регіональної політики, ухвалена 21 травня 2001 р. Основною цитатою концепту «збалансованого розвитку» в цьому документі є «створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, ... на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дійовості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [9]. Таким чином, згідно із зазначеним документом основою ідеї збалансованого розвитку територіального утворення є ефективне використання потенціалу (фінансового, ресурсного, людського та ін.) цієї території за умови функціонування ефективної системи управління цією територією. Наступним документом, який регламентував ідею збалансованого розвитку, був Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку». У цьому документі зазначено, що «регіональна стратегія розвитку є стратегічним планом розвитку регіону, який визначає цілі, завдання, пріоритети, напрям сталого економічного і соціального розвитку ... з урахуванням загальнодержавних пріоритетів, оцінки конкурентних переваг, обмежень, загроз і проблем розвитку кожного регіону ... скоординовані дії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямовані на реалізацію визначених завдань...» [10]. У кожному із цих документів наявна нова ідея – «забезпечення збалансованого розвитку адміністративно-територіальної одиниці за умови створеної ефективної моделі управління цією територіальною одиницею».

Продовження цих ідей передбачено в Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів», ухваленому 8 вересня 2005 р. Згідно з ним, «створення рівних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України» [11] аналогічно вимагає дієвої системи управління територіальною формою утворення, у нашому випадку адміністративно-територіальною одиницею, з чітко визначеними просторовими межами, органами місцевого самоврядування та їхніми повноваженнями. Наступними документами, які забезпечили інституційне становлення та практичне впровадження концептів збалансованого розвитку адміністративно-територіальних одиниць, є Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року, а згодом було розроблено й ухвалено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року. У першому документі зазначено, що «нерівномірність регіонального розвитку і рівня життя населення створює передумови для соціальної напруги в суспільстві, загрожують територіальній цілісності країни, стримує динаміку соціально-економічних показників, уповільнює ринкові перетворення та знижує їх ефективність», тому «державна регіональна політика повинна бути спрямована на створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку та усунення значних міжрегіональних диспропорцій» [12].

Імплементація концепту «збалансованого розвитку» в Україні

Рік	Які дії проведено та які документи ухвалено чи ратифіковано
1992	Уперше Україна задекларувала своє бажання перейти на шлях збалансованого розвитку на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де Жанейро. Підписавши Декларацію Ріо і Програму дій «Порядок денний на XXI століття», керівництво країни тривалий час не спромоглися підготувати національну стратегію збалансованого розвитку, як це регламентував «Порядок денний».
1996	Ратифіковано Конвенцію «Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату» Законом N 435/96-ВР від 29.10.96.
1997	У квітні ухвалено Постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення Національної комісії сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України», а в грудні ухвалено ще одну Постанову «Про Національну комісію сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України».
1998	Ухвалено Постанову НАН України «Про участь вчених НАН України в розробці наукових засад концепції сталого розвитку агропромислового комплексу України».
1999	Ухвалено Постанову Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів».
2000	На Саміті Тисячоліття ООН Україна приєдналася до Декларації Тисячоліття ООН.
2001	Адаптація Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) для України.
2002	Розроблення національної системи завдань і показників ЦРТ.
2003	Підготовка й узгодження першої базової Національної доповіді «ЦРТ. Україна. 2003».
2004	Запровадження моніторингу ключових індикаторів ЦРТ.
2005	Оцінка стану досягнення ЦРТ; підготовка доповіді «ЦРТ. Україна. 2005», яку було представлено на 60-й сесії Генеральної Асамблеї ООН.
2006	Локалізація ЦРТ у трьох пілотних областях.
2007	Запровадження моніторингу стану виконання завдань ЦРТ, підготовка доповіді «ЦРТ. Україна. 2007», інформаційно-просвітницька кампанія з ЦРТ.
2008	Установлення взаємозв'язків між ЦРТ, людським розвитком і європейським вибором України, підготовка Національної доповіді про людський розвиток «Людський розвиток та європейський вибір України».
2009	Розбудова інституційної спроможності для моніторингу національного розвитку.
2010	Перегляд завдань та індикаторів ЦРТ, підготовка Національної доповіді «ЦРТ. Україна. 2010».
2011	Установлення взаємозв'язків ЦРТ з концепцією соціального залучення, підготовка Національної доповіді про людський розвиток «Україна: на шляху до соціального залучення».
2012	Локалізація ЦРТ, Національна добровільна презентація України «Сприяння виробничим потужностям, зайнятості та гідній праці з метою викорінення бідності в контексті всеохопного, сталого і справедливого економічного зростання на всіх рівнях для досягнення ЦРТ» на сесії Економічної та соціальної ради ООН.
2013	Національні консультації з питань формування Порядку денного розвитку після 2015 року, підготовка доповіді «Україна після 2015 року: майбутнє, якого ми прагнемо», оцінка прогресу на шляху досягнення ЦРТ, підготовка доповіді «ЦРТ. Україна. 2013».
2014	Моніторингова щорічна оцінка прогресу на шляху досягнення ЦРТ, підготовка доповіді «ЦРТ. Україна. 2014».
2015	Підсумкова оцінка досягнення ЦРТ, підготовка Національної доповіді «ЦРТ. Україна: 2000–2015».
2017	Підготовка Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» на 2015-2030 рр.

Складено автором на основі джерел [2, 3, 4].

Тобто, дисбаланс розвитку регіонів вимагає пошуку нових ідей у концепціях збалансованого розвитку, тому ми зосереджуємо подальшу свою увагу на сутності та змісті концепту збалансованого розвитку в управлінні адміністративно-територіальними одиницями. Зародження цих ідей уже відстежено в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, у якій зазначено: «протягом тривалого періоду у Україні відбувалось формування неефективної системи державного управління регіональним розвитком та непрозорого фінансового механізму забезпечення розвитку регіонів, відсутністю чітко визначеної державної політики у сфері регіонального розвитку... недосконалістю системи територіальної організації влади та зволіканням з проведенням реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою» [13]. Усі ці причини, плюс зовнішні загрози, анексія Криму та військова агресія в Донецькій і Луганській областях, поставили вимоги до ухвалення нових змін у Державній стратегії регіонального розвитку України. Зокрема, було визначено новий інтегрований підхід до формування і реалізації державної регіональної політики, який має передбачати поєднання трьох важливих частин:

- секторальної (галузевої), згідно з якою має забезпечуватися підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів шляхом оптимізації і диверсифікації структури економіки, визначення ефективної спеціалізації регіонів із пріоритетним використанням власного ресурсного потенціалу;
- територіальної (просторової), згідно з якою, має відбуватися досягнення рівномірного та збалансованого розвитку територій, запобігання поглибленню соціально-економічних диспропорцій шляхом формування «точок зростання», активізації місцевої економічної ініціативи;

– управлінської, в межах якої відбувається застосування єдиних підходів до формування і реалізації політики регіонального розвитку, створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку держави і регіонів, оптимізація організації влади [13].

Після підбиття підсумків за досягненими цілями та пріоритетними завданнями «Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року», а також у період проведення реформи децентралізації в Україні значно змінилися наукові ідеї збалансованого розвитку. Однією з пріоритетних цілей Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року визначено ефективне державне управління в галузі регіонального розвитку. Причиною виокремлення цієї цілі стала недосконалість системи врядування та відсутність відчутного прогресу в проведенні реформи адміністративно-територіального устрою. З метою удосконалення системи управління адміністративно-територіальними одиницями в контексті забезпечення їх збалансованого розвитку в документі передбачено досягнення децентралізації влади, реформування місцевого самоврядування й адміністративно-територіального устрою, шляхом реалізації таких завдань:

- запровадження триланкової системи адміністративно-територіального устрою;
- визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатної забезпечити доступність та якість публічних послуг, які надають такі органи;
- через передачу функцій виконавчої влади від місцевих адміністрацій органам місцевого самоврядування відповідного рівня з метою досягнення оптимального розподілу повноважень між місцевими радами та органами виконавчої влади;
- реалізація бюджетної та фінансової децентралізації через перерозподіл загальнодержавних податків;
- з метою зміцнення економічної бази розвитку територіальних громад створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов;
- забезпечення нових якісних публічних послуг та їх доступність [13].

Отже, у концепті збалансованого розвитку будь-якого територіального утворення ключову роль починає відігравати управлінський аспект. Розглянувши в попередньому пункті сутнісні аспекти адміністративно-територіальної одиниці, ми звернули увагу на те, що це цілісна частина території України з законодавчо встановленими межами, або це система, яка має відповідну ресурсну базу, сукупність організаційних, адміністративно-управлінських і фінансово-економічних взаємовідносин. Щоб забезпечити збалансований розвиток таких територіальних утворень, потрібно негайно створити ефективну систему управління адміністративно-територіальними одиницями.

Подальшою спробою створення відповідним умов для гарантування збалансованого розвитку територіальних утворень було винесення на обговорення «Проекту Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року». Основою для розроблення цього проекту були окреслені 17 глобальних Цілей сталого розвитку: Україна, зазначені в Національній доповіді 2017 року.

Зміни, передбачені у вищезазначеному документі, стосувалися забезпечення збалансованого розвитку територіальних утворень, визначали дії як центральної, так і місцевої влади за такими векторами: вектором розвитку, вектором безпеки, вектором відповідальності та вектором гордості.

Саме вектор відповідальності містить основні параметри, які стосуються вдосконалення системи управління в межах адміністративно-територіальних одиниць, указуючи на те, що територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту і відповідатимуть за розвиток адміністративно-територіальної одиниці як базової основи територіального устрою, так і всієї країни [14].

Значне коло вітчизняних науковців, починаючи з другого десятиріччя XXI століття, указує на важливість управлінського складника в концепті збалансованого розвитку адміністративно-територіальних одиниць. А. П. Садовенко, Л. Ц. Масловська, В. І. Середа, Т. В. Тимочко зазначають, що збалансований суспільний розвиток найбільш повно реалізується за умови використання такого ефективного інструмента, як ініціатива місцевих громад, їхня активна участь в ухваленні та реалізації управлінських рішень щодо проблем, які стосуються як спільноти, так і окремої людини [15, с. 259]. Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко, продовжуючи цю думку, указують на те, що одним із важливих аспектів системи збалансованого розвитку регіону є управлінський. У цьому контексті науковці стверджують, що важко переоцінити роль публічного управління, яке визначають як цілеспрямований вплив на соціальні процеси, які охоплює дії органів влади й неурядових учасників (громадянське суспільство, учені, дослідники та приватні організації) [5, с. 8]. М. І. Зверяков, А. І. Ковальов та Н. В. Сментина у своєму монографічному дослідженні, приділяючи увагу плануванню збалансованого розвитку територіальних соціально-економічних систем в умовах децентралізації, основну увагу зосереджують на можливостях цих територіальних соціально-економічних систем забезпечувати свій зба-

лансований розвиток [6, с. 33, 55]. Отже, зважаючи на ці твердження, у сучасних умовах наукова ідея збалансованого розвитку територіального утворення набуває нового змісту, передбачає не лише раціональне використання всіх складників економічного потенціалу, людських ресурсів та організаційно-управлінських відносин із центральними органами влади.

Проводячи методологічний аналіз змісту поняття «управління збалансованим розвитком регіонів», стверджуємо, що є різні за підходами та сутністю трактування. В. О. Лук'янихін, А. Ю. Безуська виділяють три підходи до розуміння сутності управління збалансованим розвитком регіонів. За першим – управління розвитком регіонів автори розглядають, як сукупність економічних, правових, організаційно-управлінських рішень, спрямованих на забезпечення поєднання інтересів держави й окремих регіонів. Згідно з другим підходом – управління розвитком регіонів обґрунтовують як систему цілей і завдань органів державної влади та механізмів їх реалізації. За третім підходом – управління розкривають як комплекс законодавчих, адміністративних та економічних заходів, спрямованих на забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів на основі взаємоузгодження загальнодержавних та регіональних інтересів [17, с. 37]. В умовах реформи децентралізації та формування нових адміністративно-територіальних одиниць не погоджуємося з другим підходом визначення сутності управління збалансованим розвитком регіону, автори, обмежуючись системою цілей і завдань органів державної влади та механізмів їх реалізації, суперечать процесу децентралізації. Управління збалансованим розвитком територіальних утворень на сьогодні частіше залежить від цілей і завдань органів місцевого самоврядування в процесі розроблення довгострокових стратегій розвитку їх населених пунктів, регіонів, беззаперечно з дотриманням стратегічних цілей збалансованого розвитку країни.

Дисбаланси рівня життя та якості надання громадських послуг у різних адміністративно-територіальних одиницях України породжують у науковій літературі ще один підхід до трактування сутності управління збалансованим розвитком регіону. Т. А. Приходченко, досліджуючи питання управління збалансованим розвитком регіону, розкриває це поняття як вплив суб'єкта управління з метою підвищення рівня життя населення регіону та створення умов для економічного розвитку регіону на об'єкт управління за допомогою правових, економічних, фінансових, організаційних та інформаційних важелів відповідно до Конституції, законів, інших законодавчих актів України, стратегій і програм розвитку регіону [16, с. 105]. Автор ширше розкриває цей термін, указуючи на взаємодію і взаємозалежність суб'єкта й об'єкта управління адміністративно-територіальної одиниці.

У науковій літературі є ще один підхід до трактування цієї категорії, – як процес змін економічних, соціальних, екологічних сфер регіональної системи, що призводять до якісних рівноважних перетворень у напрямі підвищення рівня і якості умов життєдіяльності людини. Збалансований розвиток та управління ним, указують автори, треба розглядати як багатовимірний і багатоаспектний процес, що відбувається для досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей для забезпечення рівня та якості життя населення [18, с. 30].

Висновки. Отже, наукову ідею управління збалансованим розвитком розглядають і як систему цілей і завдань, і як сукупність дій і рішень органів місцевої влади, і як вплив суб'єкта управління на об'єкт управління, і як багатовимірний процес забезпечення гідного та якісного життя населення територіального утворення.

Усі ці твердження, підводять нас до визначення сутності концепту збалансованого розвитку в управлінні адміністративно-територіальними одиницями. *На нашу думку, основним, аспектом розуміння змісту цієї наукової ідеї є максимальне задоволення потреб адміністративно-територіальної одиниці з урахуванням її фактичних і потенційних можливостей, які формуються в межах цього територіального утворення. Таким чином, для досягнення збалансованого розвитку в управлінні адміністративно-територіальною одиницею потрібно ефективно формувати та використовувати відповідну ресурсну базу, сукупність організаційних, адміністративно-управлінських і фінансово-економічних взаємовідносин, зосереджених у межах цієї територіальної одиниці, з метою уникнення дисбалансів у розвитку адміністративно-територіальних одиниць та забезпечення гідного і якісного життя.*

Зважаючи на це трактування, ми можемо виокремити ключові змістові положення:

– збалансований розвиток в управлінні адміністративно-територіальною одиницею відображає максимальне задоволення потреб цієї одиниці, урахування фактичних та потенційних економічних, фінансових, соціальних можливостей (в межах цього положення має бути сформований достатній фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці);

– створення ефективної системи фінансово-економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання адміністративно-територіальної одиниці й органами місцевого самоврядування (розвиток конкурентоспроможності адміністративно-територіальної одиниці шляхом активізації реформи децентралі-

зації, покращення інвестиційного клімату та залучення додаткових фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх фондів під реалізацію різних соціально-економічних проєктів);

– створення ефективної системи органів місцевої влади (шляхом чіткого розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування (ОМС) та державними органами влади, створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для діяльності ОМС, підвищення їх відповідальності під час ухвалення управлінських рішень і створення умов для тісної взаємодії органів влади, ділових лідерів та населення адміністративно-територіальної одиниці;

– формування соціальної та територіальної згуртованості (у межах соціальної згуртованості – формування високого рівня соціального капіталу громади, шляхом взаємної довіри й самопомоги, формування в громаді спільних значущих дій у розвитку адміністративно-територіальної одиниці, у межах територіальної згуртованості – досягнення мінімальних дисбалансів у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць у межах країни).

Література:

1. Етапи виникнення та становлення концепції збалансованого розвитку. URL: <http://www.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/istoriya/> (дата звернення: 17.07.2018).
2. Національна доповідь «Цілі розвитку тисячоліття. Україна: 2000–2015». Київ – 2015. URL: http://un.org.ua/images/stories/Ukraine_Report_ukr.pdf (дата звернення: 17.07.2018).
3. Національна доповідь «Цілі сталого розвитку. УКРАЇНА: 2015–2030». Київ – 2017. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 17.07.2018).
4. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/ru/33999:52098> (дата звернення: 17.07.2018).
5. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : [навч. посіб.] / Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко. Херсон: Грін Д. С., 2015. 264 с.
6. Стратегічне планування збалансованого розвитку територіальних соціально-економічних систем в умовах децентралізації: монографія / [М.І. Зверяков, А.І. Ковальов, Н. В. Сментина]. Одеса: ОНЕУ, 2017. 175 с.
7. Непийвода В. П. Проблема відтворення англomовних термінів «sustainable development» та «sustainability» в українській правничій мові. *Екологічний вісник*. 2008. № 3. С. 24–26.
8. Руденко Л. Г. Сталий розвиток: пошуки моделей сталого розвитку України. *Український географічний журнал*. 1998. № 1. С. 5–12.
9. Концепція державної регіональної політики. Затверджено Указом Президента України від 25 травня 2001 року N 341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/200152098> (дата звернення: 12.07.2018).
10. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України N 224 від 29.07.2002. м. Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0224569-02> (дата звернення: 15.07.2018).
11. Про стимулювання розвитку регіонів. Закон України N 2850-IV від 8 вересня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> (дата звернення: 11.07.2018).
12. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. N 1001. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF> (дата звернення: 13.07.2018).
13. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року Постанова КМУ від 6 серпня 2014 р. № 385. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> (дата звернення: 13.07.2018).
14. Проект Закону про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року. Зареєстровано № 9015 від 07.08.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64508
15. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко. 2 вид. Київ, 2011. 392 с.
16. Приходченко Т. А. Управління збалансованим розвитком регіону. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. С. 102–106. URL: <http://www.vestnikeconom.mgu.od.ua/journal/2016/22-2016/25.pdf>. (дата звернення: 14.07.2018).
17. Лук'янихін В. О., Безуська А. Ю. Теоретико-методичні основи еколого-збалансованого управління соціально-економічним розвитком регіонів. *Економіка розвитку*. 2011. № 2(58). С. 36–40. URL: http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/e112_58/u112lukj.pdf. (дата звернення: 11.07.2018).
18. Заблудська І. В., Куляк А. І., Носкова С. А. Теоретичні аспекти та нормативно-правове забезпечення збалансованого розвитку регіону. *Економіка та держава*. 2013. № 2. С. 28–30. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2013/9.pdf.